

Tio punkter för kvinnors arbetsliv

**Vänsterpartiet
2014**

Inledning

Alla ska kunna komma hem efter jobbet och ha ork kvar i kropp och själ. Men idag är vi långt ifrån där och alltför ofta hamnar kvinnors situation i skymundan. Vänsterpartiet presenterar därför här ett tiopunktsprogram med lösningar riktade mot de problem som i särskilt hög grad drabbar kvinnor. Idag värderas kvinnors arbete lägre än mäns. Det märks såväl i arbetsmiljö och anställningsvillkor som i lönekuvertet.

Fackförbundet Kommunal larmar om att de tillfälliga anställningarna ökar, Försäkringskassan presenterar statistik som visar att fritidspedagoger och förskolelärare är kraftigt överrepresenterade när det gäller sjukskrivningar för psykiska diagnoser. Löneklyftan mellan män och kvinnor minskar alldeles för långsamt.

Kvinnors situation på arbetsmarknaden kan inte längre få stå tillbaka. En stor grupp är alla de kvinnor som jobbar i vården, omsorgen, skolan och annan välfärd. De är fler än 900 000, vilket gör att vilka anställningsvillkor de har och hur pressad deras arbetssituation är blir avgörande för hur en stor del av kvinnorna i Sverige har det. Inte minst gäller det många med utländsk bakgrund.

Även kvinnorna som bär upp det nya 24-timmarssamhället måste lyftas. De håller butikerna öppet från tidigt till sent, jobbar skift i livsmedelsindustrin och serverar drinkar klockan fyra en söndagsmorgon. Kvinnor i arbetaryrken är den grupp där flest arbetar på obekvämt arbetstid: bara en tredjedel arbetar enbart dagtid och vardagar.

LO:s rapport Arbetsmiljö 2012 bekräftar det många har känt på sig: att kvinnor ofta har sämre arbetsmiljö än män, att arbetare generellt har sämre arbetsmiljö än tjänstemän, och att många har fått försämrad arbetsmiljö. Kvinnor i arbetaryrken är den grupp som ligger sämst till i mätningar om sådant som om man har ont i axlar eller armar varje vecka (drygt 40 procent), eller om man är uttröttad i kroppen varje vecka (drygt 60 procent). Sjukskrivningarna bland kvinnor har ökat i flera år. Framför allt är det stress och annan psykisk ohälsa som ligger bakom sjukskrivningarna. Efter ett långt arbetsliv i slitsamma jobb är det många som inte orkar jobba fram till pension.

När Arbetsmiljöverket gjorde 900 inspektioner i kommuner runtom i landet för att jämföra den kvinnodominerade hemtjänsten med den mansdominerade tekniska förvaltningen, var resultatet tydligt. Arbetsmiljön är sämre inom den kvinnodominerade hemtjänsten än på det manligt dominerade området, samt att detta är en del av ett större mönster där kvinnors arbete värderas lägre än mäns.

Sämre anställningsvillkor bidrar till att kvinnor har lägre inkomster än män. Till exempel är det fler kvinnor än män som har tillfälliga anställningar. Det innebär att de tjänar sämre och oftare arbetar deltid. Den som bara har tillfällig anställning behöver ofta ha fler jobb för att försörja sig, får mindre kompetensutveckling och färre medarbetarsamtal med chefen. Dubbelt så många kvinnor som män arbetar delade turer, det vill säga arbetsdagar med långa, obetalda pauser mitt i.

Mer än var tredje kvinna som har ett jobb arbetar deltid, jämfört med bara 13 procent av männen. Vanligast är det inom de kvinnodominerade branscherna hotell och restaurang samt vård och omsorg. Den enskilt vanligaste anledningen till deltidarbete är att man inte får något heltidsjobb.

Det är hög tid att kraftsamla för att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden och skapa jämställda villkor i arbetslivet. En viktig fråga gäller arbetstidsförkortningen. Det måste vara möjligt för både kvinnor och män, arbetare och tjänstemän att kombinera heltidsarbete med föräldraskap och fritid utan att slita ut sig. Vänsterpartiet vill därför korta arbetstiden med målet sex timmars arbetsdag med bibehållen lön. Även till exempel barnomsorg på obekvämt arbetstid skulle få stor betydelse. Fler anställda krävs både för att förbättra vård, skola och omsorg och för att skapa ett bra arbetsliv för dem som arbetar där. Jämfört med regeringen genererar vår budget cirka 40 000 fler i arbete redan under 2015. De kommande två åren efter det stiger siffran till 50 000 respektive 60 000 nya jobb vår budget. Cirka hälften av dessa jobb är inom offentlig sektor. Utöver det vill vi ta bort det privata vinstintresset i välfärden och på så sätt få mer pengar till satsningar på personal och verksamhet för att öka kvaliteten. Allt detta är viktiga feministiska förslag som kopplar till arbetsmarknaden. I det här tiopunktsprogrammet fokuserar vi dock på förslag som mer direkt går in i arbetsrätt och arbetsvillkor.

Vårt tiopunktsprogram skulle förbättra villkoren för miljontals kvinnor i Sverige, samtidigt som det naturligtvis även skulle förbättra många mäns arbetsvillkor. Kvinnors ekonomi och självbestämmande skulle stärkas och maktförhållanden skulle förskjutas i en rättvisare riktning.

1. Slut på visstidsfällan

Ingen ska behöva jobba år ut och år in som timvikarie, extraanställd eller med kontrakt på några månader i taget. Därför vill vi göra fast anställning till norm och det ska krävas särskilda skäl för att anställa någon tillfälligt. Anställningsformen allmän visstid ska avskaffas. Vi vill även att den som varit tillfälligt anställd i sammanlagt två år under en period av fem år ska ges fast anställning.

2. Rätt till heltid

Vi vill lagstifta om rätten att jobba heltid. Det är en central jämställdhetsfråga att också undersköterskor, servitriser och butiksanställda ska kunna leva på sin lön. Lagen om anställningsskydd ska ändras så att heltid blir norm. Deltid ska vara en möjlighet, inte ett tvång. Det är fullt möjligt att genomföra rätt till heltid. I Gävle, där Vänsterpartiet är med och styr, infördes rätt till heltid för tio år sedan och i Göteborg där Vänsterpartiet har huvudansvar för personalpolitiken, finns en egen modell för "Rätt till heltid – minska timanställningar".

Ett stort problem inom kvinnodominerade yrken är så kallade delade turer, alltså att man jobbar några timmar, sedan har några obetalda timmar och därefter jobbar igen. Detta är ett otyg för de allra flesta och måste bort. Vi vill se avtal som tar itu med problemen och i den offentliga sektorn har arbetsgivarna ett ansvar för att göra upp med användningen av delade turer. Här ska Vänsterpartiet gå i täten.

3. Bort med löneklyftan

Lönebildningen sköts av parterna i avtalsförhandlingar, och det är en modell vi värnar om. Men vi kan konstatera att de strukturella löneskillnaderna mellan mans- och kvinnodominerade yrken inte rubbats nämnvärt, trots uppställda målsättningar i flera avtalsrörelser. Det har blivit tydligt att det statliga Medlingsinstitutets tolkning av det så kallade märket är en del av problemet. Vänsterpartiet menar att Medlingsinstitutets uppdrag måste förtydligas, så att det klart framgår att en ansvarsfull lönebildning innefattar en utjämning av de strukturella löneskillnaderna mellan kvinno- och mansdominerade yrken. Vi menar också att det är både rimligt och naturligt att också kartläggning, uppföljning och uppdatering av handlingsplaner för jämställda löner genomförs årligen, lämpligen i samband med de årliga lönerevisionerna som de allra flesta företag har.

Det behövs också en aktiv jämställdhetspolitisk inom kommuner och landsting. Ett flertal kommuner där Vänsterpartiet är med och styr har länge arbetat med att minska klyftan mellan män och kvinnor. En höjning av lönerna för två underbetalda kvinnodominerande yrkesgrupper, socialsekreterare med myndighetsutövning och vårdbiträden, har drivits igenom i Malmö.

Utöver sådana direkta insatser för jämställda löner krävs en politik som bryter de större strukturerna bakom bristen på jämställdhet. Där är individualiserad föräldraförsäkring en nyckel.

4. Rättvisa villkor för arbetskraftinvandrade

Utnyttjandet av utländsk arbetskraft i Sverige och dumpningen av löner och arbetsvillkor på den svenska arbetsmarknaden måste stoppas. Några av de vanligaste yrkesgrupperna som ges uppehållstillstånd finns inom livsmedelsindustrin och restaurangbranschen. Systemet fungerar så att den anställde hamnar i en extrem beroendesituation av arbetsgivaren. Detta eftersom det i praktiken är arbetsgivaren som har makten över om den anställde får vara kvar i landet eller ska utvisas. Sådana beroendesituationer innebär särskilda problem för kvinnor. Arbetsgivare kan ställa krav på sexuella tjänster. Den anställda som har utsatts för sexuella övergrepp vet att om hon vänder sig till polisen blir hon av med jobbet och troligen utvisad.

Vi tycker att arbetskraftsinvandring är bra och viktig men det är alldeles för många som utnyttjas av sin arbetsgivare. Rättsligt bindande avtal om lön och arbetsvillkor ska finnas och efterkontroller bör göras i ett samarbete mellan myndigheter och fack så att villkoren efterlevs. Arbetstagare som träder fram och berättar om missförhållanden ska inte riskera utvisning. Den som lurats av sin arbetsgivare ska kunna få sin sak prövad i domstol och få skadestånd. Den som beviljats arbetstillstånd hos en arbetsgivare som brutit mot anställningsavtalet ska få lov att stanna i Sverige hela tillståndstiden ut för att kunna söka ny anställning. Arbetsgivare som utnyttjar papperslösa ska göras skadeståndsskyldiga. Alla som jobbar i Sverige ska ha schyssta villkor och goda rättigheter, oavsett var man råkar vara född.

5. Bättre arbetsmiljö

Arbetslivet måste anpassas efter människors behov av balans mellan krav och förmåga. Slitsamma arbetsmiljöer måste förändras så att det är möjligt att arbeta fram till pension.

I första hand är en tillräcklig bemanning nödvändig för att arbetsbelastningen ska vara rimlig. För de många kvinnor som arbetar i offentlig sektor är då politikens inriktning helt avgörande. Det krävs också att den enskilda kan känna inflytande och kontroll över det egna arbetet. De fackliga organisationerna och skyddsombuden måste ha ett stort inflytande över arbetsplatsernas organisering. För att detta arbete ska stärkas krävs en hög organisationsgrad på arbetsplatserna, vilket i sin tur är beroende av trygga anställningsförhållanden. Regionala skyddsombud behöver få större möjligheter att verka inom sina branscher. Vänsterpartiets budgetalternativ innehåller satsningar på såväl lokala som regionala skyddsombud. Arbetsmiljöverket behöver stärkas så att de kan anställa fler arbetsmiljöinspektörer. Vi säger nej till EU-förslaget om att undanta mindre företag från många arbetsmiljöregler.

Regeringen har lagt ner Arbetslivsinstitutet, som bedrev världsledande och värdefull forskning inom arbetsmarknad, hälsa och ohälsa i arbetslivet, ergonomi med mera. Vi vill att arbetslivsforskningen återigen ska samlas och stärkas.

6. Fasa ut farligt och riskfyllt ensamarbete

Utvecklingen mot 24-timmarssamhället innebär ökad belastning på arbetstagare socialt, psykiskt och fysiskt. De som ofta arbetar på kvällar och nätter arbetar också ofta ensamma och löper risk att utsättas för våld och hot. Det är inom omsorgsarbete och servicejobb de största riskerna finns. Allra mest utsatta för riskfyllt ensamarbete är arbetarkvinnor. Mer än var femte kvinna i ett LO-yrke uppgav i LO:s stora arbetsmiljöundersökning från 2012 att hon jobbar ensam och utsätts för risker varje vecka.

Vänsterpartiet anser att det ökande riskfyllda ensamarbetet ska fasas ut. Vi anser att det krävs en strategi och målinriktade insatser inom flera områden för att fasa ut det riskfyllda ensamarbetet. Det är av största vikt att sanktions-systemet görs effektivare och att Arbetsmiljöverkets inspektionsverksamhet ökar i syfte att upptäcka och åtgärda brister i utsatt ensamarbete. Ett forsknings- och utvecklingsarbete bör inledas för att ta fram en samlad strategi för att fasa ut allt farligt och riskfyllt ensamarbete.

7. Kollektivavtal och vita jobb

Staten, landstingen och kommunerna upphandlar varor och tjänster från den privata sektorn för enorma belopp. När våra gemensamma skattepengar används på detta sätt måste det ske ansvarsfullt och med höga krav på schyssta villkor för de anställda hos de privata företagen. Inom EU-rätten har möjligheten att ställa krav på kollektivavtal vid offentlig upphandling nyligen stärkts och vi kommer att bevaka och arbeta för att dessa möjligheter blir så starka som möjligt i Sverige. Men det finns möjligheter att ställa krav på schyssta villkor redan idag. Ett sätt att göra detta är att arbeta med den s.k. Vita jobbmodellen. I modellen är samverkan med de fackliga organisationerna central. I Malmö är Vänsterpartiet med och implementerar Vita jobbmodellen i kommunens upphandlingsarbete.

8. Jämställdhetsmyndighet

För att få fokus på jämställdheten och kunna leverera konkreta resultat vill vi upprätta en jämställdhetsmyndighet med ansvar och mandat att styra Sverige mot jämställdhet.

Som många förutspådde blev nedläggningen av JämO som självständig myndighet och uppgåendet i nya Diskrimineringsombudsmannen (DO) ett rejält misslyckande för jämställdheten. Det förebyggande arbetet har lagts i träda. DO har fått ägna sig åt enskilda diskrimineringsärenden, gott så, men alldeles otillräckligt.

En uppgift för en jämställdhetsmyndighet vore att bättre belägga hur verkligheten ser ut. Det finns stora behov av studier och forskning. Men det handlar också om styrningen av samhällets jämställdhetssträvanden. En jämställdhetsmyndighet ska vara närvarande inom alla samhällssektorer och påverka såväl statsförvaltningen som de kommunala organen och landstingen.

9. Stärkt meddelarskydd och meddelarfrihet

När något inte står rätt till ska anställda kunna slå larm. Vänsterpartiet anser att en enhetlig lagstiftning som säkerställer samma regler för personalens meddelarfrihet och skydd mot efterforskning och repressalier bör införas i alla verksamheter som finansieras med skattemedel, oavsett om driften är offentlig eller privat. Vänsterpartiet anser också att kraven på offentliga arbetsgivare att informera samtliga anställda om meddelarskyddet ska skärpas.

För att anställda ska våga säga ifrån spelar det en central roll vad man har för anställning. Rätt till fasta jobb är därför viktigt också för att skapa ett meddelarskydd som fungerar i praktiken.

10. Kommission för kvinnors arbetsvillkor

För att ytterligare säkra förändringsarbetet för kvinnors arbetsvillkor vill vi tillsätta en kommission med representanter från forskarvärlden, myndigheter och berörda fackliga organisationer. Uppdraget ska vara att undersöka hur de nuvarande villkoren påverkar kvinnors liv och följa att de nödvändiga förändringarna genomförs i riksdagen, kommuner, landsting och det privata näringslivet.

Med detta tiopunktsprogram tar vi stora kliv för att skapa ordning och reda på kvinnors arbetsmarknad och öka jämställdheten. Det handlar om arbetsmiljön och arbetsvillkoren för kassapersonal, hotellstäderskor, servitriser, vårdbiträden, barnmorskor, fritidspedagoger och många, många fler.